

rukopisi se ne vraćaju (XII)

ARKADIJ ARAKANOV (1933), ruski sovjetski prozni i dramski pisac, doskora poznati-ji čitaocima samizdatske književnosti nego onima koji čitaju časopise i knjige objavljene u SSSR. Povremeno se javljao sa humoreskama na poslednjoj stranici moskovske Literaturne gazete. Sa dve ploče je zastupljen u samizdatskom i tamizdaskom almanahu *Metropol*. Roman »Rukopisi se ne vraćaju«, Arkanovljevo prvo javljanje sa većim prozним tekstom, objavljen je u časopisu *Junosć*, sveska za decembar 1986. godine. Naslov romana, pogotovu uz piščevu žanrovsku odrednicu »nenaučna fantastika«, upućuje na Bulgakovljevo »Rukopisi ne gore«.

arkadije arkanov

Indej Gordejevič je otrčao u svoj kabinet i dovukao veliku bistu Maksima Gorkog.

— Moj poklon! — rekao je spuštajući Alekseja Maksimoviča pred Bedejkerove noge.

— To je redakcijska bista, — precizirao je Aleko Nikitič.

— Naš poklon! — popravio se Indej Gordejevič gledajući u pravcu Australijančeve tašne.

Svišč je skinuo sa žene broš i stavio ga na rever gospodina Bedejkera.

— Naš poklon! — poljubio je gosta. — Ženici.

»Đavo ga odneo! — viknuo je Jefim Dinjin i doneo je gospodinu Bedejkeru iz džepa izvučenu malu ikonu iz XVI veka. — Moli se, brate, ali se sećaj seljaka!«

(Iz anonimne dostave upućene N.R.-u)

Ganuti Bedejker se smeškao i klanjao primajući znake iskrenog prijateljstva i simpatije, ponavljajući neprestano: »Hvala, hvala«, — ali iz svoje tašne ništa, više nije vadio.

— Onda idemo, — rekao je Aleko Nikitič prevodiocu.

Bedejker i prevodilac su seli u »volgu« dodeljenu gostu, a Aleko Nikitič s Glorijom u redakcijsku.

Pet minuta kasnije se pojavio Indej Gordejevič.

— Rigonda će još igrati, — rekao je. — Dopratice je Bestijev.

Prošao je otprilike jedan po ponoći. Bedejkera su srećno dopratili do hotela i odvezli su Indeja Gordejeviča kući.

— Ti se odmori, — zamišljeno je rekao Aleko Nikitič Gloriji. — A ja ću u redakciju da razjurim omladinu.

Konferencijska sala je opustela. Za stolom je jeo i pio Vovec polemisišući s iznemoglim Kolbaskom.

— Tvoja milostinja mi nije potrebna, — govorio je Vovec. — Znam da sam ti dužan šest i četrdeset. Na zimu ću ti ih dati.

— Kome si dužan — opraštam! — odgovorio je Kolbasko.

— Ne podnosim ponižavanje! — govorio je Vovec. — Na zimu ću ti dati do poslednje kopejke.

— Kome si dužan — opraštam! — odgovorio je Kolbasko.

— Za to te mogu i po njušci! — govorio je Vovec.

— Kome si dužan — opraštam! — odgovorio je Kolbasko.

— Zašto ne idete kući? — pitao je Aleko Nikitič, cepajući sa zida Damenlibenov kolaž-montažu.

— Pustili smo Anu i ostali smo na noćnom dežurstvu, da se nešto ne bi desilo. . .

— Idite kući, — gotovo je naredio Aleko Nikitič. — Nezaposlenima je zabranjeno da se nalaze u redakcijskim prostorijama u naredno vreme!

Kolbasko je, ljuljajući se, ustao.

— Aleko Nikitiču, ne mogu kući. . . Tamo me sve. . . podseća na izgublenu sreću. . .

— Ne cmizdrite, Kolbasko! Pokažite i u životu muškost kakvu pokazujete u poeziji. Telefonirajte Ljudmilki i ne pravite gluposti! . . . Hajde, ja ću vam pozvati broj. . .

Pošli su u otvoren kabinet Indeja Gordejeviča.

Kad se u slušalici čuo sneni ženski glas Aleko Nikitič je pružio slušalicu Kolbasku i šapnuo:

— S božjom pomoći!

— Ljudmilka! — smeteno je progovorio Kolbasko. — To sam ja. . .

To sam ja, Ljudmilka! Ja. . . Sad ću doći i povešću te sa sobom! . . . Ljudmilka? . . . To sam ja! . . . Potpuno sam trezan! . . . S Alekom Nikitičem sam primio Bedejkera iz Kanbere. . . Žurim k tebi! . . . Žu-u-uri-i-m! . . .

Kolbasko je spustio slušalicu.

— Pa? — nestrpljivo je pitao Aleko Nikitič.

— Ne znate vi nju, — zacvileo je Kolbasko. — Ona je ponosna. . . ni za šta se ona neće vratiti. . .

— Žene vole snagu, Kolbasko. Otmite je od majke. . .

— Sad odmah?

— Da. Sad odmah. Idite i otmite je.

Aleko Nikitič je doveo Kolbasku u konferencijsku salu, Vovec je jeo i pio, osećao je neizrecivo zadovoljstvo.

— Ne želite? — ponudio je Aleka Nikitiča tonom domaćina.

— Vovec, pomozite Kolbasku da stigne do Ljudmilke, — kao je Aleko Nikitič.

— Da se ponizi? — pitao je Vovec, očigledno ne želeći da ustane od stola.

— To je njihova stvar. Hajde, Vovec.

Vovec je nevoljno ustao.

— Još kapljicu za rastanak? — tužno je rekao.

— Nikakve kapljice! Marš kući!

— A, tako? — uvredio se Vovec. — Moja noga više neće kročiti u ovu kuću! Zvaćete me još! Belog konja ćete poslati! A ja ću vam pokazati!

— Pozvaću, pozvaću, — govorio je Aleko Nikitič gurajući obojicu prema izlazu. — I belog konja ću poslati. . .

— A ja ću vam pokazati! — vikao je Vovec.

— I vi ćete nam pokazati, — saglasio se Aleko Nikitič.

Odlučivši da javno opomene kurirku Anu zbog samovoljnog napuštanja posla pošao je u sobicu da vidi da li je isključen gorionik gasne peći.

Prolazeći pored svog kabineta zaželeo je da se uveri da je kabinet zaključan, ali vrata su neočekivano popustila, i, kad je Aleko Nikitič škljocnuo prekiđaćem, ugledao je sliku koja ga je porazila, pogodila ga u srce, prisilila ga da se razočara u pojmove kao što su »prijateljstvo«, »zahvalnost«, »ljudski odnosi«, koja je unapred odlučila njegovu dalju sudbinu kao urednika časopisa »Polje-poljiško«.

Na crnom kožnom divanu, pored duboko usnule Olge Vladimirovne, hrkao je samo u gaćama, ali u sakou i sa kravatom, slikar Teodor Damenliben, spustivši dlakavu nogu na sto Aleka Nikitiča.

S-s-s. . . gle! . . . Prijatelj porodice! . . . Na redakcijskom kožnom divanu! . . . Iskoristivši pijanstvo! . . . Lopovski! . . . Eh, Olga Vladimirovna! . . . I to u trenutku kada sam očinski nameravao da vam rešim pitanje posebnog stana! . . . U kabinetu stare budale Aleka! A da je ovamo zavirio gospodin Bedejker! Evo vrednog materijala za belogadejske novine! . . .

— Napolje!

Teodor Damenliben je skočio i zbog nečega se odmah počeo češati.

— Napolje! — ponovo je viknuo Aleko Nikitič.

Olga Vladimirovna se pomerila, ali se nije probudila.

— Slušajte, Nikitiču, mislim da Bestijev s Rigandom cile-mile, — brzo se oblačio Damenliben. — Pećenjku sutra valja voziti kod tašte na daću Australijanac je momčina. . .

— Kroz pet minuta da u redakciju ne bude ni vas ni ove žene! — slomljenim glasom je viknuo Aleko Nikitič.

— Nikitiču to vi uzalud Oljuha je dobra devojka sama, — govorio je Damenliben za glavnim urednikom koji je već izašao.

Aleko Nikitič je seo na klupicu pred zdanjem redakcije i počeo čekati da oni izađu. Prvi se pojavio Damenliben. Za njim, jedva pomerajući noge, Olda Vladimirovna.

— Hoću da spavam, — cmizdrila je. — Hoću da spavam! Hoću kući! . . .

— Slušaj Oljuhin, — rekao je Damenliben, — uzećemo taksi, prvo ćeš mene odvesti i nastavićeš ujutro treba Pećenjku u daću kod tašte voziti Neli ima proširene vene ona je mudra žena. . .

— Hoću da spavam! — kapriciozno je ponavljala Olga Vladimirovna. — Hoću da spavam!

Dočekavši da se oni strpaju u taksi, Aleko Nikitič je otišao u svoj kabinet, još jednom je s gađenjem pogledao crni kožni divan, ugasio je svetlo, zaključao vrata i pošao u konferencijsku salu i prvi put u životu ispio je na varvarski način — naiskap.

»Sve ću otpustiti, — mislio je ljuljajući se na stolici, pospano posmatrajući polje nedavne banketske bitke.— Otpustiću Anu. Daktilografkinju ću otpustiti. Damenlibena ću otpustiti. . . A rukopis ću štampati. Za pakost svima! Bez ilustracija! . . . Rapsod je hulja! Piliće nije dao, voće nije dao!«

Aleko Nikitič se više nije sećao da je još pre pola sata hteo da zaviri u sobicu. Izašao je iz redakcije, dugo je ključem tražio ključaonicu, konačno je našao, i otpuštajući sve redom uputio se ka kolima.

Vozač redakcijskog automobila, koji je i kasnije ostao vozač redakcijskog automobila i vozio druge glavne urednike, priča je posle da nikad nije video Aleka Nikitiča u takvom stanju kao te noći.

— Biće nevreme, — rekao je vozač da bi započeo razgovor, na to je Aleko Nikitič huknuo:

— Pa, nek je davo nosi. . .

Mnogi stanovnici Muhaslavka su se u noći između petka i subote probudili od snažne eksplozije, za koju su prvo pomislili da je udar groma, tim pre što je nad gradom besnelo nevreme. Na nekim kućama su izletela stakla. A ubrzo su na gradske ulice i krovove kuća počeli padati veliki i mali komadi nagorele hartije ispisani pišaćom mašinom ili odštampani. U jedno dvorište je pala neotvorena limenka jugoslovenske šunke, a publicist Vovec, a publicist Vovec probudivši se posle juče-rašnjeg gošćenja i utučen zbog toga i sa velikim fizičkim teškoćama, sa zadovoljstvom je na jastuku našao marinirani bugarski krastavčić, što je prihvatio kao pravedan dar sudbine.

Do podneva je čitav grad znao šta se desilo u noći.

»Zbog aljkavosti saradnika, povećanom narušavanju normi društvenog života, ventili gasne peći u podrumskom delu redakcije ostavljene su otvoreni, što je dovelo do isticanja gasa s njegovim sakupljanjem u redakcijskim prostorijama. Do eksplozije je došlo ili od munje za vreme nevremena, ili od nečeg drugog. Verovatnoća terorističke akcije je vrlo mala iako se ne isključuje. Ljudskih žrtava nema. Materijalna šteta pričinjena redakciji i okolnim zgradama se utvrđuje.«

(Iz istražnog materijala).

XVIII

U ponedeljak je nemilosrdnom satiričaru Arkadiju Gajskom iz Vladivostoka doputovala devojka, kojoj je pre dve godine, pošto su se upoznali na plaži letovališnog grada Jalta, ponudio brak. I odlučivši da je ugosti carski Gajski je u pet popodne izašao na gradsku tržnicu da kupi pola kilograma šljiva. Pazarni dan se završio i tamnoputi su bili popustljivi. Trgovac je za šljive smotao dva nagorela lista papira s nekim napisanim tekstom. Kad je Gajski, došavši kući, izneo pred devojku carsku čast, odlučio je da pročita šta je napisano na hartiji, i pročitao je:

»*Rob svoj život živi robovski tugujući za slobodom*«

... zbacio je sa sebe odeću i ušao je u Olvisine odaje. Ona ga je čekala, probudila se od njukovog krika i čekala ga na kolenima. Sada je prvi put videla da je ruka koja ju je jednom udarila odsečena do lakta. Madrant je razgrnuo zavese. Neka Olvis zna da je pobedio Ferugo i da će uskoro njegovi psi upasti ovamo i pregrisiće grkljane njoj i madrantu.

Pružila mu je ruke. Mrzim madranta! Volim tebe, Ferugo! Čekala sam te, Ferugo!

Drhteći svim telom koraknuo je prema postelji. Osećao je da ona govori istinu zato što više nema ničeg vrednog laži, nema vlasti, nema bogatstva, nema zavisnosti. A to i jeste onaj trenutak kada želja postaje voda i vazduh bez kojih nema života.

Hvala juče, proklinje danas, uzda se u sutra.

Ali dolazi njegovo dugočekano sutra... Pa šta?

... široko raširivši ruke, kao da zatvara ulaz u zdanje saveta, naožužanu, podavljiljalu gomilu presreo je Prvi ministar... Gde je Ferugo?... Pokažite mi Feruga! Prvi ministar mora govoriti s Ferugom!... Ali umesto Feruga dvojica građana postavili su pred njega dvorskog dželata Bastia. I pogledavši se obojica su shvatili zašto su se našli jedan pored drugog. Zamahnuvši velikom krivom sabljom Bastio nije najednom, nego je iz dva puta, zato što su mu ruke oslabile od straha, odvojio od trupa Prvog ministra njegovu glavu, koju je ovaj ipak uspeo da uvuče među svoja ramena. Zatim su samog Bastia odvučili do bazena sa svetim kujanima, i oni su isto tako hladno primili Bastia, kao ranije — njegove žrtve...

On već hvali sve što je juče predavano prokletstvu.

... volim te, Ferugo! Čekala sam te, Ferugo!... Olvisine odaje su blesnule od upaljenog zdanja saveta ministara... Neće se usuditi da te ubiju, Ferugo! Ja to neću, Ferugo! Kazaćes im da si ti Ferugo! Ne mogu te ubiti u tvoje ime!

Ne, Olvis, madrant nikad neće primiti milost tih pasa!

Oni će nam poštedeti život kad čuju da si ti Ferugo! Poslaće nas na malo ostrvo i samo ću ja biti s tobom. Volim te, Ferugo! Čekala sam te, Ferugo!

Ne, Olvis, madrant nikad neće biti rob roba, i njegova tajna će ostati u njemu, jer bi u protivnom nestao Ferugo, a ti ćeš ostati s tebi mrskim madrantom.

Volim te, Ferugo, ja ću im reći sve radi tvog života! (*I sebe radi, na kraju krajeva. Glupost!*)

Proklinje sve što mu je juče bilo nada,

Ponovo se uzdajući u sutra, i sutra ponovo se rađa

... poslednji krici vojnika, povici građana i zveket oružja već su dospeli u madrantove odaje, i tad se Olvis, istrčavši se iz zagrljaja, bacila prema vratima, ali madrant je uspeo da je uhvati levom rukom i ponovo je bacio na postelju... Madrant voli Olvis, ali ona to neće učiniti... Neće moći... neće uspeti...

Volim te, glupi, Ferugo!

Stezao je njeno grlo sve dok se nije smirila, zatim je pao pokrivši je svojim telom...

Samo što roba više nema, juče se pretvorilo u grob,

Deci svojoj zavetujući nadu u novo sutra...

... sedeći na podu svoje kolibe Gerinda je gledala nekuda kroz zid, u daljinu, praznim očnim dupljama i slušala je rastuću riku podzemnog ognja i grohot džinovskog talasa koji mu je išao u susret! I kad je osetila, kako je izmedu lopatica u nju ušao usijani mač i, nekoliko se puta okrenuvši u grudima, riskidao na delove srca, shvatila je da je tog trenutka njen sin umro i da se neće jednom roditi kao pacov, kao što i nije bio pacov pre hiljadu godina...

Šta robu u prokletom životu tada ostaje...

Nisu znali da je Olvis mrtva i oboje su ih proboli jednim mačem, zavrnuvši ga, sigurnosti radi, još nekoliko puta, ali onda su se ražalostili što su najednom ubili i kućku ne osetivši madrantovu poslasticu. Zatim su ih oboje vezali jedno za drugo načinivši prethodno od njih razvratnu pozu, i okačili ih o prozor odaje da bi se svi mogli uveriti da više nema madranta i njegove kućke... Živeo Ferugo! Vratili smo sebi »ponosno ime — Pas!«

Ako jučerašnje nikada vratiti neće moći...

... te noći je morao da se pojavi Mlad Mesec, ali nebo se zaklonilo gustim mračno-crnim pokrivačem. Lutali su gradskim ulicama opijeni pobedom, vinom i slobodom... »I utoliti svoju žed gospodarskom krvlju, i odbaciti tu strvinu poganim šakalima...« I nisu znali šta dalje da rade... Živeo Ferugo!... Ali kao i ranije niko nije video Feruga. Jedan od njih je zauzeo madrantovu crnu sobu i okruživši se naožužanom družinom izjavio je da je on lično ubio madranta i da će sada upravljati gra-

dom i zemljom. Ali njega su zajedno sa družinom rastrgli ostali, zato što je pravo na crnu sobu imao jedino Ferugo, a njega nije bilo, nije bilo... Živeo Ferugo!

U ženarijumu je među njima nastao strašan pokolj, zbog slatke pobe. Madrantove žene su rastrzali i kidali na komade, žene građana koje su se umešale u borbu činile su je još krvoločnijom. Jedino ih je Ferugo mogao zaustaviti, a njega nije bilo... Živeo Ferugo!... A njega nije bilo...

... *Ako iskonsko sutra nesrećnik ne bude mogao videti?*

I najednom jak, kao iz ničega nastao vetar razduvao je nad gradom crni pokrivač, i oni su ugledali Mlad mesec, i povikali su od radosti, i pružili su ruke prema njemu, susrećući nov početak. I rascepila se, zaglušivši ih nečuvenom grmljavinom, Karasko, prepovolivši zemlju. Iz pukotine se izvio stub plamena sve do neba, oslepevši ih svojim svetlom, i prekrrio je sve to nevideni, s mora dospeli talas...

Pročitavši to, Arkan Gajski je osetio poznate oštre grčeve u donjem delu stomaka i, uspevši da vikne devojci: »Pažljivije sa šljivama!« — izjurio je iz sobe.

XIX

Sedam meseci posle nesrećne noćne eksplozije penzionisani Aleko Nikitić je u muhoslavskom gradskom parku šetao svoju unuku Mašenjku. Izgledao je jako ostareo ili, kako u takvim slučajevima vole da govore, pritešnjen, a njegovo lice je bilo obeleženo pečatom ne tako dalekog susreta sa tajanstvenim i tužnim produžetkom opšteg biološkog procesa koji se naziva smrt. Već je bilo vreme da se polazi kući, kad mu se obrati ko zna odakle dospeli čovek u za rano proleće lakom kaputiću. Bio je mršav, bez kape. Vetar je mrsio njegovu crnu gustu kosu.

— Recite, Aleko Nikitiću, — progovorio je mršavi, — a rukopis je izgoreo za vreme eksplozije?

Bivši glavni urednik se trgao od neočekivanog pitanja i pažljivo se zagledao u mršavog. Plave, malo izbuljene oči, pomalo odsutan pogled i neka bezprigovornost. Aleko Nikitić je imao dobro vizuelno pamćenje. Taj pogled je već video. Baš onog najvrednijeg dana, kada je u njegov kabinet ušao nepoznati i spustio na sto svesku u crnom kožnom povezu. Ali tada je bio znatno niži rastom, s širim ramenima i svetlo plav. Brať?

— A vi imate neki odnos s rukopisom ili njegovim autorom? — pitao je Aleko Nikitić.

— Možda, — odgovorio je mršavi. — Izgorela je i sveščica u crnom kožnom povezu?

— Nesrećan slučaj, — rekao je Aleko Nikitić. — A zašto vas interesuje sudbina rukopisa? Da nećete reći da ste vi... U svakom slučaju onaj čovek je bio niži od vas i potpuno druge boje.

— Moguće. — Mršavi je iz džepa izvadio veliku bonbonu u jarko crvenom omotu i pružio je Mašenjki. — Autori su sada podvrgnuti posebnoj akceleraciji.

— Posle ručka, Mašenjka! — strogo je rekao Aleko Nikitić i sklonio je bonbonu.

— I to je ispravno, — saglasio se mršavi.

— A ko ste vi? — bio je uporan Aleko Nikitić. — Sve mi se čini da sam vaš negde video.

— I meni se čini, — rekao je mršavi gledajući negde na stranu.

— Davno?

— Veoma. Možda pet... možda i pre deset hiljada godina... Nije vam žao?

— Čega? — nije shvatao Aleko Nikitić.

— Onoga što se desilo.

— Donekle.

— Hvala vam, — poklonio se mršavi i najednom, pokazavši Mašenjki dugi nos, ružno je poskočio i otrčao dalje, cvileći kao pas kojeg su pogodili kamenom.

Mašenjka se nasmejala.

— Idemo! — rekao je Aleko Nikitić i povukao je unuku za sobom. Kod samog izlaza iz parka on je, pazići da Mašanjka ne primeti, izbacio veliku bonbonu u jarko crvenom omotu u korpu za otpatke.

XX

U novoj zgradi časopisa »Koloski« (tako su nazvali časopis »Polje-pliško«) u svom kabinetu je novi urednik Rapsod Murgabovič ispravljao nov članak kritičara Sverhščenskog, kada su se vrata neočekivano otvorila i kroz njih ušao neskladan mršav čovek s plavim pomalo buljavim očima i na sto spustio svesku u jarko crvenom kožnom omotu.

»Poludeću s ovim časopisom! — pomislio je Rapsod Murgabovič. — Majkemi! Zašto bez kucanja? Kakva je to crvena sveska? Rukopis?.. Dosadili su mi, časna reč! Rukopise ne čitam, za to je ovde Zvercev!..«

— Poludeću, časna reč! — rekao je on. — Majkemi! Zašto bez kucanja? Kakva je to crvena sveska? Rukopis? Dosadili su mi, časna reč! Rukopise ne čitam! Za to je ovde Zvercev!.. Bio si kod Zverceva?..

— Zvercev ispravlja Sartra, — smireno je rekao mršavi.

— Sartra-martra, — promrmljao je Rapsod Murgabovič. — Majkemi, mora nešto da radi.

Mršavi je slegao ramenima, poklonio se i izašao.

»U džigerici su mi sa svojom književnošću!« — pomislio je Rapsod Murgabovič, mahinalno je otvorio svesku u crvenom kožnom omotu i pročitao:

»U prostorijama redakcije časopisa »Polje-poliško« često je mirisao gas...«

— Gas-mas! — nezadovoljno je rekao Rapsod Murgabovič i sa mrzovoljom je bacio u svoju tašnu svesku u crvenom kožnom omotu. 1982. — 1983.

(KRAJ)

S. ruskog: Aleksandar Badnjarević